

Andrej Žmegač

Jedno Tartaglino pismo Meštroviću (1919.)

JUGOSLAV. DRUŠTVO „MEDULIĆ“

:: SPLIT 1919. ::

GRSOP
MUSEUM

- 1 Preslika pisma nalazi se u Arhivu Marina Tartaglie u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu.

Kao protivnik Austrije, Marino Tartaglia Prvi je svjetski rat proveo u Italiji, a nakon toga opet je u Splitu. U ožujku 1919. pisao je Meštroviću, ostavivši tim pismom zanimljiv dokument o razvojnom putu jednog umjetnika.¹ Ponešto iznenađuje da se žali na svoj ekonomski položaj, opisujući svoju oskudicu u Italiji – što je Meštrović morao znati – a sada u Splitu muči ga savjest što živi kod roditelja, još uvijek na njihov teret: „Moje su prilike teške, znate da već 4 ½ godine nisam od svojih primao ništa, a sada povratiti se na staro kada sam već dosta mator biti će mi gotovo nemoguće. Dobro je dok se zadovoljavam jesti i spavati kod svojih, ali i to će imati svoj kraj. Mlađi me već brat pretekao i doprinaša kućnim potrebama a ja jedini muktaš u kući.” Premda misli da je „dosta mator”, Tartaglia je još uvijek bio mlad umjetnik, bilo mu je tada 25 godina.

No primarna svrha pisma bila je Meštrovića informirati o *Izložbi jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije*, koja se tada održavala u Splitu. U tom času Meštrović je, naime, boravio u Parizu, gdje je pripremao priredbu praktično jednakog naziva, *Izložbu jugoslavenskih umjetnika*. Obje su izložbe imale jasnu političku zadaću da u ono doba još neizvjesne situacije neposredno po završetku rata pokažu vrijednost i samosvojnost lokalnoga kulturnog stvaralaštva i time daju argumente protiv talijanskih pretenzija na Dalmaciju. Okolnosti u Splitu bile su napete, u luci su boravili saveznički brodovi, privremena uprava donosila je mjere o javnom životu i kretanju gradom, a o svemu tome Tartaglia je zabilježio: „Ovdje

su prilike tako nerazumljive da Vam ih prosto ne umijem opisati, ja ne pojmim ništa. Znete da smo pod topovima svijetu saveznika i da je bilo malih incidenata što je dovelo do miješanih patrola po gradu, a sada je želja američkog admirala zapovijed za nas.”² U takvo doba dakle, politički osviješteni i angažirani umjetnici žurno organiziraju izložbe, kako bi na svoj način pripomogli uspostavi nove političke realnosti, u koju su iskreno vjerovali. Na splitskoj izložbi, otvorenoj 27. ožujka, izlagali su obojica, a Tartaglia je sudjelovao i u njezinoj organizaciji. Bila je postavljena u gimnastičkoj dvorani Realke, splitske gimnazije, jer u ono doba u gradu nije bilo prikladnijeg prostora za velike izložbe. Tartaglia Meštroviću opisuje postav: „U velikoj sali su vaše velike ‘Udovica’ i ‘Udovice’ zatim pastir i okolo manjih dimenzija ostale. Na zidovima si je gosp. Vidović (duša izložbe) namjestio u glavnom svoje, preostalo mjesto je dano za Mišu i jedan mali prostor meni.”

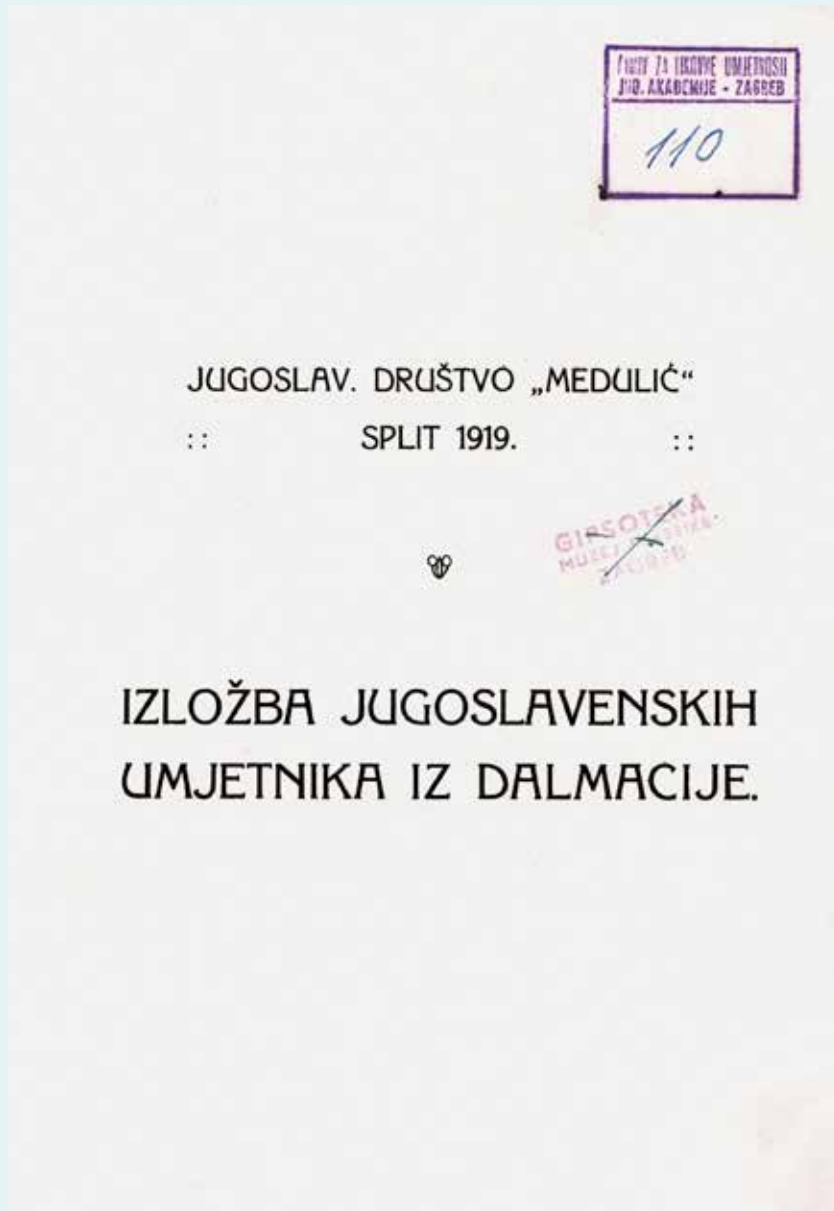
Uz vrlo važan politički kontekst u kojemu je izložba priređena (i koji je sama tražila), ovom ćemo se prilikom posvetiti još zanimljivijem umjetničkom aspektu, i to na primjeru Tartagliinih izloženih radova; no unatoč novim podacima iz pisma Meštroviću, naše poznavanje tih djela i dalje je fragmentarno. „Ja izlažem 4 stvari nove. Jednu veliku kompoziciju koju sam Vašom dobrotom bio učinio još u Vašem ateljeru a dovršio malo ovdje, 2 nature morte i jedan portre.” Spomenute slike naslovljene su u izložbenom katalogu ovako: kompozicija je *Studija za sliku*, a dvije mrtve prirode

² Citati su ijekavizirani, jer se Tartaglia u pismu mjestimice služi ekavskim oblicima. U ono doba euforije oko stvaranja nove jugoslavenske zajednice mnogi su pisci upotrebljavali ekavski idiom. A postoje i Tartagliina pisma Meštroviću pisana ćirilicom (!), doduše, s ponekim latiničnim slovom jer se čini da nije bio dovoljno ovladao ćirilicom.

imale su naslov *Maneken (Natura morta)* odnosno *Bog hermafrodit (Natura morta)*. Nažalost, nijednu od njih ne možemo identificirati ni s jednom poznatom odnosno sačuvanom slikom, pa se uvrštavaju u dugi niz Tartagliinih važnih, a izgubljenih djela. O *Studiji za sliku* doznajemo da je bila velika (relativan podatak, veća od ostalih), a navod o Meštrovićevu atelijeru odnosi se na epizodu kada je u doba rata Tartaglia radio u sobi do Meštrovićeva atelijera u Rimu. Slikar je, dakle, to djelo donio sa sobom u Split, što je mogao biti slučaj i s daljnje dvije slike. Premda ih Meštroviću opisuje benignim pojmom mrtve prirode, svojim nazivima iz kataloga izravno upućuju na pripadnost metafizičkom slikarstvu, jer takve motive, a i nazive, susrećemo kod prvaka tog izraza Carrà i De Chirica. Na za Tartagliu važnoj i stoga u literaturi s pravom isticanoj izložbi u Rimu (*Mostra d'arte indipendente*, svibanj 1918.) bio je izložio sliku *Fetiš*, prikaz do danas sačuvane drvene figure neodređena spola, afričkoga folklornog podrijetla. Nije isključeno da je *Bog hermafrodit* koristio motiv te figure, jer odgovara nazivu djela. A *Maneken* je zasigurno bio drveni lutak bez lica, kakav se pojavljuje i na slikama spomenutih talijanskih slikara.

Tartaglino sudjelovanje na splitskoj izložbi 1919. bilo je više nego zapaženo, ali tako da je publika njegove radove, sudeći prema novinskoj kritici, doživjela nerazumljivima i odbojnima.³ Koje su od četiriju slika bile najprovokativnije nije spomenuto; možda su to bile upravo dvije slike metafizičkog/nadrealističkog sadržaja. U reakcijama na Tartagliina

3 Iscrpno o izložbi u: SANDI BULIMBAŠIĆ, *Društvo hrvatskih umjetnika „Medulić” (1908.–1919.): Umjetnost i politika*, Zagreb, 2016., 289–313.

- 41. Razmišljanje. - Méditations.
- 42. Pri čaju. - Au thé.
- 43. Molitva. - Prière.
- 44. Zapad sunca (Split). - Coucher de soleil (Split).

TARTAGLIA MARIN - Split.

Rodjen u Splitu. — Né à Split.

- 45. Bog hermafrodit (Natura morta). - Hermaphrodite.
- 46. Maneken (Natura morta). - Mannequin.
- 47. Studija za sliku. - Étude.
- 48. Portret ~~pianiste Dr. Ničića~~. (Priv. vlast.).

ZUPPA ANTUN — Split.

Rodjen u Splitu. — Né à Split.

Karikature :

- 49. Moj pok. brat. - Feu mon frère.
- 50. Moj brat Vilko. - Mon frère Vilko.
- 51. Mladi umjetnik. - Jeune artiste.
- 52. " " "
- 53. Umjetnik Sutona. - Artiste du Crépuscule.
- 54. Gladni soneti. - Sonnets de la faim.
- 55. Monsieur le Journaliste.
- 56. Srpski major. - Major Serbe.
- 57. Doktor prava. - Docteur en droit.
- 58. Kavana. - Cafè.

— 20 —

djela pojavio se i komentar o nastranosti, pa on Meštrovića izvještava: „Novine se nisu još pozabavile izložbom opširnije – već je spomenula izlagače sa jednim ‘mladim umjetnikom koji skreće pažnju sa svojim nastranim radnjama.’” Reklo bi se da takvu splitsku novinsku kritiku onog doba apsolutno treba shvatiti komplimentom i potvrdom Tartagli-ne modernosti.

Naposljetku ostaje četvrta slika, portret. U katalogu je bio otisnut naslov *Portret pijanista Dr. Ninčića*, no ime je bilo precrtano, tako da je ostao samo naslov *Portret*. Koje je djelo uistinu bilo izloženo ostaje u sferi pretpostavke, no neobično je zanimljivo što slikar o njemu poručuje: „Dragi gosp. Meštroviću, siguran sam da bi Vam se od ovih stvari mojih dopale nature morte i portré, ovaj je toliko modernizmu u prkos da opet zavedena publika vidi u njemu nešto ‘moderna’ jer nije običan mozaik masnih flekova, već savjesno i cjepidlačarski izvedena slika sa toplim skromnim tonom mesa.” Nakon toga komentara treba prosuditi potkrepljuje li pretpostavku da je izložen bio *Portret Mate Meneghella*, danas u splitskoj Galeriji umjetnina, kako se ocjenjuje u literaturi. Tartaglin iskaz nije lako shvatljiv i djelomice je kontradiktoran, no istodobno je sigurno da slikar u djelu cijeni njegovu nemodernističku komponentu i, rekli bismo, tradicionalističku izvedbu. Jesu li to bile samo relativne vrijednosti slike, u odnosu prema dvama provokativnijim i „nastranim” metafizičkim djelima? I kakve slike ima na umu kad govori o „mozaiku masnih flekova”?

Kao što je to i inače čest slučaj, i nakon mnoštva novih informacija (ovdje iz Tartaglina pisma Meštroviću), ostaju i nadalje brojna neodgovorena pitanja. No svakako je vrijedno čitati kako umjetnik tumači vlastito djelo, odnosno kako o tome komunicira s drugim umjetnikom. ✕